

Javier Marías

Zo begint het slechte

ROMAN

Uit het Spaans vertaald door Aline Glastra van Loon

MEULENHOF

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

ISBN 978-90-290-9074-2

ISBN 978-94-0230-493-0 (e-boek)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Así empieza lo malo*

Omslagontwerp: Zeno

Omslagbeeld: © Balthus, *Nude stepping out of the bath*, 1957, oil on canvas, private collection, 200 x 200 cm

Auteursfoto: © Agence Opale

Zetwerk: Text & Image

© 2014 Javier Marías en Alfaguara S.A. Ediciones

Uitgegeven in overeenstemmig met Casanovas & Lynch Agencia Literaria S.L.

© 2015 Nederlandse vertaling Aline Glastra van Loon en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Er is niet al te veel tijd verstreken sinds deze geschiedenis zich afspeelde – minder dan een leven gewoonlijk duurt, en hoe weinig is dat zodra er een eind aan is gekomen en het al in enkele zinnen verteld kan worden en in het geheugen alleen as achterlaat die gaat zweven bij de geringste beweging en wegdwarrelt bij het geringste windvlaagje – en toch zou iets dergelijks nu onmogelijk zijn. Ik doel vooral op wat hun overkwam, Eduardo Muriel en zijn vrouw Beatriz Noguera, toen zij jong waren, en niet zozeer op wat mij met hen overkwam toen ik de jongeman was en hun onontbindbare huwelijk een lange lijdensweg. Dit laatste zou nog steeds wél mogelijk zijn: wat mij overkwam, aangezien het me ook nu overkomt, of misschien is het wel hetzelfde en eindigt het niet. En het zou ook het geval kunnen zijn met wat er gebeurde met Van Vechten en met andere voorvallen uit die periode, denk ik. Van Vechtens zullen er altijd wel zijn geweest, daar zal geen eind aan komen, die blijven bestaan, de aard van de personages verandert nooit, of dat lijkt alleen zo, de echte personages en hun fictieve evenbeelden herhalen zich door de eeuwen heen alsof het de werkelijkheid en de fictie ontbreekt aan verbeelding of aan een ontspanningsmogelijkheid (allebei tenslotte het product van levenden, misschien zijn doden vindingrijker). Soms krijgen we het gevoel dat we genieten van één enkel schouwspel en één

enkel verhaal, zoals heel kleine kinderen. Met hun eindeloze varianten die ze een ouderwets of modern aanzien geven, terwijl ze in wezen hetzelfde blijven. Ook moeten er dus te allen tijde Eduardo's Muriel en Beatrizes Noguera zijn geweest, om nog maar te zwijgen van de figuranten; en Juans de Vere bij de vleet, zo heette ik toen en zo heet ik nu, Juan Vere of Juan de Vere, afhankelijk van wie mijn naam noemt of eraan denkt. Totaal niet origineel, mijn persoontje.

Scheiden was destijds nog niet toegestaan, en nog minder viel te verwachten dat er ooit een echtscheidingswet zou komen toen Muriel en zijn vrouw trouwden, zo'n twintig jaar voordat ik in hun leven kwam, of eigenlijk waren zij het die mijn pad kruisten, het pad van iemand die nog maar net kwam kijken, bij wijze van spreken. Maar vanaf het moment dat je ter wereld komt, begint je van alles te overkomen, het zwakke rad van de wereld lijft je sceptisch en onverschillig in en sleept je verveeld mee, want het is een oud rad en het heeft kalmpjes vele levens vermorzeld bij het licht van de luie wachter, de kille maan die dommelt en observeert met slechts één half geloken oog en die de geschiedenissen al kent voordat die zich afspelen. En iemand hoeft maar op je te letten – of een indolente blik op je te werpen – en je kunt hem niet meer ontgaan, ook al verstop je je en houd je je stil en zwijg je en doe je niets. Ook al wil je van de aardbodem verdwijnen, je bent al opgemerkt, als iets vaags wat ver weg in de oceaan drijft en wat je niet over het hoofd kunt zien, wat je moet ontwijken of benaderen; je telt mee voor de anderen en zij houden rekening met je totdat je verdwijnt. Dat was trouwens niet de situatie waarin ik verkeerde. Ik was per slot van rekening niet helemaal passief en ik deed niet alsof ik een schim was, ik probeerde mezelf niet onzichtbaar te maken.

Altijd heb ik me afgevraagd hoe mensen durfden te trouwen – dat hebben ze eeuwenlang gedaan – toen het huwelijk een definitief karakter had, in het bijzonder vrouwen, voor wie het moeilijker was ergens verademing te vinden, of ze moesten

zich dubbel of driedubbel inspannen om dat te verbergen, of vijf dubbel als ze van die uitstapjes met een vrachtje terugkeerden, en dan moesten ze een nieuw wezen vermommen voordat het een gezicht had gevormd en dat aan de aarde kon laten zien: vanaf het moment waarop het werd geconcipieerd of ontdekt of voorvoeld – en helemaal vanaf dat waarop het zich aankondigde –, en gedurende zijn hele bestaan een bedrieger laten zijn, vaak zonder dat het zelf ooit op de hoogte raakte van het bedrog noch van zijn buitenechtelijke afkomst, zelfs niet wanneer het oud was en op het punt stond door niemand meer te worden ontdekt. Ontelbaar zijn de schepsels die iemand voor hun vader hebben gehouden die dat niet was, die niet wisten dat hun broers en zussen dat slechts voor de helft waren, en die het graf zijn in gegaan met dat ongeschonden geloof en dat waanidee, of het is het bedrog waaraan hun onverstoorbare moeders hen vanaf hun geboorte hebben onderworpen. Anders dan met ziekten en schulden – de twee zaken waarvoor in het Spaans hetzelfde werkwoord *contraer* (oplopen, aangaan, sluiten) wordt gebruikt als voor het huwelijk, alsof ze alle drie niets goeds voorspellen, gedoemd zijn slecht af te lopen, of in elk geval problemen met zich mee te brengen – stond vast dat er voor het huwelijk geen genezing of middel of genoegdoening bestond. Of die kwam alleen met de dood van een van de echtelieden, waar soms lange tijd in stilte naar werd verlangd en die een enkele maal een handje werd geholpen of veroorzaakt of gezocht, meestal in nog grotere stilte of eerder in het diepste geheim. Of met de dood van beiden natuurlijk, en dan was er niets meer, alleen de onwetende kinderen die uit het huwelijk waren geboren, als die er al waren en hen overleefden, en een korte herinnering. Of wellicht, in enkele gevallen, een geschiedenis. Een futiele en vrijwel nooit vertelde geschiedenis, aangezien men die over het privéleven gewoonlijk niet vertelt – zo veel moeders die tot hun laatste adem onverstoorbaar zijn, en ook zo veel onverstoorbare vrouwen die geen moeder zijn –, of mis-

schien wél, maar in fluisteringen, zodat het niet helemaal is alsof ze niet gebeurd zijn, of achterblijven in het zwijgende kussen waartegen het betraande gezicht zich platdrukte, niet eens zichtbaar voor het slaperige half geloken oog van de wakende, kille maan.

Eduardo Muriel droeg een dun snorretje, alsof hij dat had laten staan toen de acteur Errol Flynn een voorbeeld was en daarna had vergeten het te rectificeren of voller te laten worden, als een van die mannen met vaste gewoontes wat betreft hun uiterlijke verschijning, die niet beseffen dat de tijd voorbijgaat en dat de modes veranderen of dat ze verouderen – het is alsof ze daar niets mee te maken hebben en het uitsluiten, alsof ze zich veilig voelen voor het verstrijken van de tijd –, en tot op zekere hoogte hebben ze gelijk dat ze zich geen zorgen maken en er geen aandacht aan besteden: daar ze zich niet aanpassen aan hun leeftijd, houden ze die binnen de perken; daar ze er wat betreft hun uiterlijk niet aan toegeven, aanvaarden ze die uiteindelijk niet, en op die manier worden ze wel belaagd en benaderd door de vreeswekkende jaren – die het tegen vrijwel iedereen opnemen –, maar die durven zich hen niet toe te eigenen, nestelen zich niet in hun binnenste en tasten ook hun verschijning niet aan, bedekken die slechts met heel lichte natte sneeuw of schemerduister. Hij was lang, tamelijk veel langer dan zijn generatiegenoten gemiddeld waren, nog die van de generatie van mijn vader of de daaropvolgende. Daardoor zag hij er op het eerste gezicht sterk en goedgebouwd uit, hoewel zijn gestalte niet typisch mannelijk was: voor zijn lengte een beetje smal in de schouders, waardoor hij breed in de heupen leek,

hoewel die niet vreemd uitstaken en hij totaal niet dikbuikig was, en met een paar erg lange benen waar hij geen raad mee wist wanneer hij zat: als hij ze over elkaar sloeg (en dat deed hij al met al het liefste), bereikte de voet van het bovenste been op natuurlijke wijze de grond, iets waar sommige vrouwen, die trots zijn op hun kuiten – ze willen niet dat de ene hangend gezien wordt, of dikker gemaakt of gedeformeerd door de knie –, in slagen met behulp van hoge hakken en door ze op een onnatuurlijke manier te verdraaien. Vanwege die smalle schouders droeg Muriel gewoonlijk colberts met schoudevullingen die niet erg opvielen, geloof ik, ofwel de kleermaker maakte ze voor hem in de vage vorm van een omgekeerde trapeze (in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw, toen dat niet meer zo gebruikelijk was, ging hij nog naar de kleermaker of kwam die bij hem thuis). Hij had een kaarsrechte neus zonder ook maar het geringste bobbeltje, ondanks het flinke formaat, en in zijn dichte haardos, waarin met behulp van water een scheiding was gekamd zoals zijn moeder dat waarschijnlijk al had gedaan toen hij nog een jongetje was – en hij had geen reden gezien om dat advies uit het verre verleden naast zich neer te leggen –, waren in het overheersende donkerblond hier en daar een paar grijze haren te zien. Het dunne snorretje deed nauwelijks iets af aan het spontane, stralende en jeugdige van zijn glimlach. Hij deed zijn best om die te bedwingen of in te houden, wat hem vaak niet lukte, diep in zijn karakter zat iets vrolijks, of misschien was het een verleden dat opdook zonder dat je erg diep hoefde te peilen. Maar als je dicht bij de oppervlakte bleef, werd dat echter evenmin zichtbaar: daar heerste een zekere onopzettelijke of opgelegde bitterheid waar hij zich niet de aanstichter van moest voelen, hoogstens het slachtoffer.

Maar het opvallendst voor degene die hem voor het eerst zag, in persoon of op een van de schaarse, en face genomen foto's in de pers, was een kapje op zijn rechteroog, een heel erg klassiek, theatraal of zelfs filmisch oogkapje, zwart en opbol-

lend en stevig bevestigd met een dun elastiekje van dezelfde kleur, dat diagonaal zijn voorhoofd kruiste en precies aansloot onder het lelletje van zijn rechteroor. Altijd heb ik me afgevraagd waarom die kapjes bol zijn, niet de lapjes van stof die alleen maar bedekken, maar kapjes die onbeweeglijk blijven zitten alsof ze in de oogholte zijn geklemd, en die van een of ander hard, compact materiaal zijn. (Het leek bakeliet, en je zou erop willen trommelen met de bovenkant van je nagels om te weten hoe het aanvoelde, wat ik vanzelfsprekend nooit durfde met dat van mijn werkgever; ik kwam daarentegen wél te weten hoe het klonk, want soms, als hij nerveus was of zich ergerde, maar ook als hij nadacht voordat hij een oordeel gaf of een toespraak hield, met zijn duim onder zijn oksel alsof die het piepkleine gewertje van een militair of een ruiter was die zijn troepen of zijn rijdieren de revue liet passeren, deed Muriel juist dat: hij trommelde op het harde kapje met de nagels van zijn vrije hand, alsof hij de hulp inriep van het niet-bestaande of nutteloze oog. Waarschijnlijk hield hij van het geluid en het was inderdaad aangenaam, tok tok tok; het was echter een beetje griezelig om te zien hoe hij op die manier het afwezige oog opriep, maar op den duur wende je aan dat gebaar.) Misschien is die bolle vorm bedoeld om de indruk te wekken dat er een oog onder zit, hoewel de oogkas wellicht leeg is, een holte, een diepte, een verzakking. Misschien zijn die kapjes juist bolvormig om de afschuwelijke holte te maskeren die ze in enkele gevallen verhullen; wie zal zeggen of ze niet zijn opgevuld met een witglazen of marmeren bol waarop met een volmaakt en zinloos realisme een pupil en een iris zijn geschilderd die nooit gezien zullen worden, in het zwart gehuld, of die alleen hun eigenaar zal zien, als de dag ten einde is en hij de bol vermoeid voor de spiegel ontbloot, of misschien uit de oogkas haalt.

En als dat al onvermijdelijk de aandacht trok, dan was dat niet minder het geval met het nuttige, onbedekte oog, het linker, intens donkerblauw van kleur, als een zee bij avond of bijna

invallende duisternis, en dat, omdat het er slechts één was, alles leek op te vangen en te merken, alsof zich daarin zowel de eigen vermogens als die van het andere, onzichtbare, blinde oog hadden geconcentreerd, of alsof de natuur het had willen compenseren voor het verlies van zijn wederhelft door het extra scherpziend te maken. De kracht van dat oog en de snelheid van zijn blik waren zo groot dat ik soms, heel geleidelijk en stiekem, probeerde me buiten het bereik ervan te plaatsen om niet te worden gekwetst door zijn scherpe blik, wat lukte totdat Muriel me tot de orde riep: ‘Ga eens wat meer naar rechts, zo kan ik je bijna niet zien en moet ik me in allerlei bochten wringen, vergeet niet dat mijn gezichtsveld beperkter is dan het jouwe.’ In het begin, toen ik niet wist waar ik mijn blik op moest richten en ik mijn aandacht verdeelde tussen het levende, marineblauwe oog en het dode, magnetische kapje, schrok hij er niet voor terug me terecht te wijzen: ‘Juan, ik praat tegen je met mijn ziende en niet met mijn dode oog, dus wees zo goed naar me te luisteren en je niet te laten afleiden door het oog dat geen stom woord zegt.’ Op die manier refereerde Muriel openlijk aan zijn gehalveerde gezichtsvermogen, in tegenstelling tot anderen, die zich ongemakkelijk voelen en een sluier van stilzwijgen uitspreiden over elk willekeurig eigen tekort of gebrek, hoe in het oog lopend en opzienbarend dat ook moge zijn: er zijn mensen die een hele arm missen en nooit toegeven dat dit overduidelijke gemis problemen oplevert, ze gedragen zich bijna alsof ze jongleurs zijn; kreupelen die met behulp van een kruk aan de beklimming van de Annapurna beginnen; blinden die onophoudelijk naar de bioscoop gaan en herrie schoppen tijdens de meest visuele scènes, die zonder dialoog, en die zich erover beklagen dat het beeld onscherp is; invaliden in rolstoelen die net doen alsof ze niet vertrouwd zijn met dat vehikel, die de talloze hellingen die hun tegenwoordig overal worden geboden versmaden en met alle geweld trappen willen beklimmen; kaalkoppen die met veel misbaar doen alsof hun haar in

de war raakt en hun denkbeeldige kapsel geruïneerd wordt wanneer er een storm opsteekt. (Dat moeten ze allemaal zelf weten, ze zijn geheel en al vrij om dat te doen, ik denk er niet aan hen te bekritisieren.)

Maar de eerste keer dat ik hem vroeg wat hem was overkomen, hoe zijn zwijgende oog verstomd was geraakt, antwoordde hij op de bitse toon die hij soms aansloeg tegen mensen die hem ongeduldig maakten en zelden tegen mij, die hij meestal welwillend en vriendelijk bejegende: 'Laten we elkaar goed begrijpen: je bent hier niet om me vragen te stellen over dingen die je niet aangaan.'